

การประเมินคุณภาพการสอน-หนึ่งในกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษา

สรารวุฒิ สุจิตจร¹

Sujitjorn S. (1997). Teaching Evaluation - an Aspect of Quality Assurance in Education. Suranaree J. Sci. Technol 4 : 143-151

บทนำ

สหราชอาณาจักรนับว่าเป็นกลุ่มประเทศแรกในโลก ที่ได้มีการวางหลักเกณฑ์แนวปฏิบัติ และปฏิบัติอย่างจริงจัง ในด้านการประกันคุณภาพ ทางการศึกษาต่อเนื่องกันมาเป็นเวลานานหลายปี หากจะมองกันถึงเรื่องเหตุผลว่าทำไมสหราชอาณาจักรถึงได้นำเรื่องการประกันคุณภาพ (quality assurance) เข้ามาใช้กับสถาบันอุดมศึกษา ก็คงจะต้องจำแนกตามลำดับการณดังกล่าวต่อไปนี้

การดำเนินการที่เก่าแก่และดั้งเดิมที่สุดคือ การรับรองหลักสูตร (programme accreditation) โดยสมาคมวิชาชีพ เช่น สมาคมวิชาชีพทางวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น การปฏิบัติเช่นนี้ดำเนินการมานานหลายทศวรรษ แต่ปฏิบัติกับบางสาขาวิชาการเท่านั้น ซึ่งเป็นสาขาที่บัณฑิตจะต้องปฏิบัติงานอาชีพด้วยความรู้และทักษะเฉพาะ เช่น ทางวิศวกรรมศาสตร์ แพทยศาสตร์ เป็นต้น สหราชอาณาจักรก็อาจนับได้ว่าเป็นแม่แบบในด้านนี้เช่นกัน ประเทศไทยก็มีลักษณะดำเนินการทำนองเดียวกันนี้ เช่น การรับรองหลักสูตรวิศวกรรมศาสตร์ต่าง ๆ โดยสำนักงาน กว. เป็นต้น

ลำดับการณต่อมาเป็นที่สืบเนื่องจากสมัยรัฐบาลของนางมาร์กาเรท แธทเชอร์ (ปัจจุบันเป็นท่านผู้หญิง แธทเชอร์ (Lady Thatcher)) ที่ได้ให้มีการปรับเปลี่ยนสถานภาพวิทยาลัยเทคนิคต่าง ๆ เป็นมหาวิทยาลัย แนวทางการศึกษาเดิมที่เน้นการฝึกทักษะชั้นสูง เช่น ทักษะทางช่างต่าง ๆ ก็เปลี่ยนแปลงเป็นแนวทางการอุดมศึกษาดังเช่นมหาวิทยาลัยทั่ว ๆ ไปในสหราชอาณาจักร จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ในต้นทศวรรษที่ 90 สภาพอธิการบดีในสหราชอาณาจักร (CVCP) จึงได้ริเริ่มให้มีการตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษา (quality audit) เพื่อให้มั่นใจว่าสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีนโยบายประกันคุณภาพทางการศึกษาทั้งการสอนและวิจัยที่มีความเหมาะสม มีกลไกปฏิบัติตามนโยบายเหล่านั้น และดำเนินการปฏิบัติอย่างจริงจังได้ผลเป็นที่น่าพอใจ อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมการตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษานั้น กระทำต่อสถาบันอุดมศึกษาเป็นภาพรวมแต่ละสถาบัน โดยมีองค์กรภายนอก คือ Higher Education Quality Council (HEQC) เป็นผู้ดำเนินการ

¹ รองศาสตราจารย์, หัวหน้าสาขาวิชาวิศวกรรมไฟฟ้า, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, จังหวัดนครราชสีมา, 30000.

ภายหลังการก่อตั้ง HEQC ในปี รัฐบาลได้จัดตั้งองค์กรที่จะจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้แก่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ มีชื่อเรียกว่า Higher Education Funding Council for England (HEFCE) และสำหรับประเทศต่าง ๆ ในสหราชอาณาจักรก็มีองค์กรดังกล่าวของตนเช่นกัน HEFCE จัดสรรงบประมาณโดยยึดผลการประเมินคุณภาพทางการศึกษา (quality assessment) ทั้งด้านการสอนและการวิจัยเป็นเกณฑ์ การประเมินโดย HEFCE จึงมีผลกระทบต่อจำนวนเงินงบประมาณที่มหาวิทยาลัยจะได้รับโดยตรง

เนื่องจากกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษาของสหราชอาณาจักร มีองค์ประกอบเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งไม่สามารถกล่าวถึงในรายละเอียดได้ทั้งหมด บทความนี้จึงรายงานเฉพาะภาระหน้าที่โดยรวมของ HEFCE และเน้นในรายละเอียดเรื่องการประเมินคุณภาพการสอน โดยมีมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮมเป็นกรณีศึกษา

อนึ่ง ด้วยภารกิจของ HEQC และ HEFCE มีหลายประการที่คล้ายคลึงกัน และต่างก็เป็นส่วนส่งเสริมกันในการประกันคุณภาพทางการศึกษา รัฐบาลจึงได้มีแนวทางให้องค์กรทั้งสองยุบรวมเข้าด้วยกัน ตั้งแต่ปี 1997 เป็นต้นไป โดยภารกิจเดิมของทั้งสององค์กรยังคงดำเนินต่อไป เพียงแต่ให้ขจัดความซ้ำซ้อนออกเท่านั้น

HEFCE กับการประเมินคุณภาพการสอน

ในช่วงทศวรรษที่ 80 สหราชอาณาจักรมีสภาวะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ในระยะนั้นการจัดสรรงบประมาณให้แก่สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ดำเนินงานโดยองค์กร University Grants Council (UGC) การจัดสรรยึดถือจำนวนนักศึกษาเป็นเกณฑ์ ไม่มีการวิเคราะห์ความเหมาะสมใด ๆ นอกเหนือไปจากนี้ ลักษณะของงบประมาณแจกจ่ายเป็นแบบ "block grant" อาจกล่าวได้ว่าเป็นยุคทองของสถาบันอุดมศึกษา เพราะมีงบประมาณให้ใช้จ่ายได้สบาย รัฐบาลสหราชอาณาจักรได้ตั้งเป้าไว้ว่า ในช่วงปลายทศวรรษที่ 90 คือในราวปี ค.ศ. 2000 จะให้มีการขยายตัวของจำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาได้ 30 เปอร์เซ็นต์ แต่เหตุการณ์มิได้เป็นไปเช่นนั้นด้วย ในปี 1993-1994 กลับมีจำนวนนักศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นถึง 30 เปอร์เซ็นต์ ประกอบกับสหราชอาณาจักรมีสภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยมาตามลำดับ นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 80 การเพิ่มของจำนวนนักศึกษาอย่างเหนือความคาดหมายเช่นนี้ จึงเกิน

กำลังที่รัฐบาลจะรับไหว HEFCE จึงได้รับการก่อตั้งขึ้นแทน UGC ที่ถูกยุบเลิกไป เพื่อการควบคุมการขยายตัวของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยการควบคุมการจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน ซึ่งเน้นที่ประสิทธิภาพของการใช้จ่ายงบประมาณแผ่นดิน ในด้านของคุณภาพการศึกษาที่สถาบันต่าง ๆ จัดดำเนินการ จึงสื่อความหมายว่า หากสถาบันใดไม่สามารถจัดการศึกษาให้มีคุณภาพได้เป็นที่น่าพึงพอใจ ก็จะถูกตัดงบประมาณ ในการนี้ HEFCE จะมุ่งไปที่ประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- จัดการเรียนการสอนได้คุณภาพอยู่ในเกณฑ์น่าพึงพอใจหรือไม่
 - ผลิตรายงานวิจัยได้คุณภาพน่าพึงพอใจหรือไม่
 - รับนักศึกษามากเกินไป/น้อยเกินไปหรือไม่
- หากการประเมินคุณภาพการสอนที่ HEFCE ดำเนินการ มีผลระบุว่าการสอนไม่มีคุณภาพที่น่าพึงพอใจ งบประมาณในส่วนนี้ก็จะถูกตัดทอนลงไป

และในกรณีของผลงานวิจัยก็เช่นเดียวกัน หากสถาบันรับนักศึกษามากเกินไปหรือน้อยเกินไป ก็จะถูกตัดงบประมาณด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม งบประมาณยังคงได้รับการจัดสรรให้สถาบันในรูปของ block grant ทั้งนี้ไม่รวมงบประมาณสำหรับจัดซื้อครุภัณฑ์และที่เกี่ยวกับอาคารสถานที่ต่าง ๆ

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภารกิจสำคัญประการหนึ่งของ HEFCE คือการประเมินคุณภาพทั้งด้านสอนและวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ เพื่อนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการวิเคราะห์และจัดสรรงบประมาณแผ่นดิน บทความนี้จะกล่าวถึงรายละเอียดในส่วนการประเมินคุณภาพการสอนเท่านั้น เพราะหมายถึงคุณภาพของบัณฑิตที่จะออกไปปฏิบัติงานให้สังคม และมีรายละเอียดมาก ในด้านการประเมินคุณภาพการวิจัยนั้น จะขอกล่าวพอสังเขปว่า ใช้การประเมินโดยผู้ชำนาญการในสาขาที่ประเมินจากสถาบันต่าง ๆ โดยพิจารณาจากรายงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความที่ตีพิมพ์ในวารสาร วิชาการ และการประชุมวิชาการต่าง ๆ ว่ามีคุณภาพขนาดไหน

วัตถุประสงค์และประเด็นของการประเมินคุณภาพการสอน

การประเมินคุณภาพการสอนโดย HEFCE มีลักษณะเป็นการประเมินมาจากมุมมองของผู้เรียน มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบและประเมินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนว่ากิจกรรมเหล่านั้นดำเนินไปอย่างดี เพื่อช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนการสอนตามที่สถาบันตั้งไว้หรือไม่ หากพบข้อบกพร่องใด ๆ ก็จะแจ้งเตือนให้สถาบันได้ทราบ เพื่อการปรับปรุงแก้ไขต่อไป การประเมินมุ่งไปที่ 6 ประเด็น หลัก ๆ ดังต่อไปนี้

- โครงสร้าง การออกแบบ และรายละเอียดของหลักสูตร

- การสอน การเรียนรู้ และการประเมินผล
- ความก้าวหน้าและความสัมฤทธิ์ผลทางการศึกษาของนักศึกษา

- การสนับสนุนและการให้คำแนะนำแก่นักศึกษา

- แหล่งความรู้เพื่อการเรียนรู้ของนักศึกษา
- การประกันคุณภาพและการปรับปรุงคุณภาพในการประเมินนั้น HEFCE จะแต่งตั้งผู้ประเมินจากภายนอกให้เข้าทำการประเมินสาขาวิชาเป็นราย ๆ ไป ซึ่งรวมถึงการพบปะทีมผู้บริหารสาขาวิชา การตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ ที่อาจเกี่ยวข้อง และการนิเทศก์งานสอน แต่ละประเด็นของการประเมิน ผู้ประเมินจะให้ความสนใจในรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ด้านโครงสร้าง การออกแบบ และรายละเอียดของหลักสูตร กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณารายละเอียดว่าสามารถให้ความรู้ลึกซึ้งต่อการประกอบอาชีพอย่างเพียงพอหรือไม่ หลักสูตรที่สร้างขึ้นนั้นจะทำให้สถาบันสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้หรือไม่ ความทันสมัยของหลักสูตร โอกาสในการฝึกฝนทักษะของนักศึกษามาตรฐานของหลักสูตร วิธีการเตรียมการสอนและอุปกรณ์การสอนของอาจารย์ โครงสร้างการบริหารของสาขาวิชาในการดำเนินกิจกรรมทางการสอน และสาขาวิชาที่มีหลักฐานใดบ้างที่บ่งบอกได้ว่างานค้นคว้าวิจัยที่สาขาดำเนินการนั้น ให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาการสอน

ด้านการสอน การเรียนรู้ และการประเมินผล กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณาวิธีการสอนและการประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ รวมไปถึงงานมอบหมายระหว่างภาคการศึกษาและโครงการต่าง ๆ ด้วยบรรยากาศในการเรียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศช่วยในการเสริมสร้างการเรียนรู้ของนักศึกษา

ด้านความก้าวหน้าและความสัมฤทธิ์ผลของนักศึกษา กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณาอัตราการสูญเสีย (ตก ออก ลด/ถอน รายวิชา) และสัมฤทธิ์

ผลเป็นบัณฑิต การติดตามความก้าวหน้าทางการเรียนของนักศึกษา การได้งานทำ ผลการตรวจสอบการประเมินผลต่าง ๆ โดยผู้ตรวจสอบภายนอก รวมทั้งข้อเสนอแนะ/ความคิดเห็นต่าง ๆ เกี่ยวกับบัณฑิตจากผู้จ้างงาน

ด้านการสนับสนุนและการให้คำแนะนำแก่นักศึกษา กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณาขอบข่ายการรับนักศึกษา คุณภาพของนักศึกษาแรกเข้า กลไกการช่วยเหลือนักศึกษาและวัตถุประสงค์ (ทั้งด้านวิชาการและการดำเนินชีวิตในสถาบัน)

ด้านแหล่งความรู้ กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณาคุณภาพของคณาจารย์และบุคลากรสนับสนุนวิชาการ คุณภาพและจำนวนตำรา เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ทรัพยากรปฏิบัติการ ทรัพยากรเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมไปถึงจนถึงสภาพแวดล้อมในความเป็นอยู่ของนักศึกษาว่าเสริมสร้างการเรียนรู้หรือไม่

ด้านการประกันคุณภาพและการปรับปรุงคุณภาพ กรรมการผู้ประเมินจะพิจารณาแนวปฏิบัติด้านการประกันและปรับปรุงคุณภาพของสาขาวิชา ความสนใจพัฒนาตนเองของคณาจารย์ทั้งทางด้านวิชาการและเทคนิคการสอน แนวปฏิบัติในการคัดเลือกและบรรจุคณาจารย์ การประเมินทักษะการสอนมีการปฏิบัติอย่างไร การวิจัยและการรับทุนวิจัยของคณาจารย์ การรับฟังความเห็นจากนักศึกษาและบุคคลภายนอกเพื่อการปรับปรุงคุณภาพทางการศึกษา

สาขาวิชาจะได้รับการประเมินในประเด็นต่าง ๆ จนครบทุกประเด็น โดยมีการระบุผลการประเมินเป็นลำดับชั้น 4, 3, 2, และ 1 ซึ่งมีความหมายดังต่อไปนี้

4 หมายถึง วัตถุประสงค์และเป้าหมายสัมฤทธิ์ผลตามที่ตั้งไว้ทุกประการ ไม่มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข

3 หมายถึง สามารถปฏิบัติได้จริงตามเป้าหมาย

ต่าง ๆ ที่วางไว้โดยบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ แต่อาจมีบางสิ่งยังต้องปรับปรุงแก้ไขอยู่บ้าง

2 หมายถึง สามารถปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายได้โดยรวมแต่ยังต้องปรับปรุงแก้ไขหลาย ๆ สิ่ง

1 หมายถึง การปฏิบัติไม่บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ตั้งไว้ ต้องปรับปรุงแก้ไขมาก

ผลการประเมินที่ระบุเป็นลำดับชั้นจะให้เป็นรายประเด็นของการประเมิน และต้องได้ลำดับชั้นที่ 2 ขึ้นไปจึงจะถือว่ายอมรับได้ หากสาขาวิชาใด ได้ผลการประเมินในประเด็นใดเป็น 1 จะได้รับโอกาสให้ปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลา 1 ปี หากไม่สามารถปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ HEFCE จะตัดงบประมาณสนับสนุนสาขาวิชานั้นอย่างสิ้นเชิง ส่วนการจัดการกับบุคลากรของสาขาวิชาจะตกเป็นภาระของสถาบันที่สาขาวิชานั้นสังกัดอยู่ HEFCE จะพิมพ์รายงานผลการประเมินเปิดเผยแก่สาธารณชนทั่วไปด้วย

กรณีศึกษา - มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม

มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮมนับว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านการมีกลไกประกันคุณภาพทางการศึกษาที่ได้รับการปฏิบัติอย่างเข้มแข็ง ในประมาณปี 1989-1990 มหาวิทยาลัยได้ริเริ่มให้มีการตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการ (academic audit) ซึ่งจะได้อีกต่อไป ในรายละเอียดต่อไป นอกจากนั้นมหาวิทยาลัยยังเชื่อว่าหากจะประกันว่ามหาวิทยาลัยปฏิบัติงานดีจริง การตรวจสอบภายในจะต้องกระทำทุก ๆ ด้าน ในปี 1992 มหาวิทยาลัยริเริ่มให้มีการตรวจสอบคุณภาพทางการบริหาร (administrative audit) ทว่าในขณะที่ยังเป็นระยะเริ่มแรกจึงดำเนินการตรวจสอบเฉพาะส่วนงานบริหารที่สำคัญมาก ๆ เสียก่อน เช่น ส่วนการเงินและบัญชี ส่วนบริหารงานบุคคล เป็นต้น หากพิจารณาการตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยแล้วจะพบว่า มหาวิทยาลัย

ดำเนินการตรวจสอบเป็นการภายใน 2 ลักษณะ คือ การตรวจสอบประจำปี (annual review) และการตรวจสอบโดยละเอียด (in-depth review) ในภาพรวมมหาวิทยาลัยมีวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบเหล่านี้ คือ

- 1) ตรวจสอบว่ามหาวิทยาลัยปฏิบัติหน้าที่ให้การศึกษาได้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งไว้
- 2) ให้สาขาวิชาต่าง ๆ มีโอกาสประเมินตนเอง และพัฒนากิจกรรมการสอนให้ดีขึ้น
- 3) หาข้อบกพร่องและทำการแก้ไข
- 4) หาวิธีการปฏิบัติที่ดีและแนะนำให้สาขาวิชาต่าง ๆ ทั้งมหาวิทยาลัยได้ปฏิบัติตามและ
- 5) รายงานผลต่อสาธารณชน

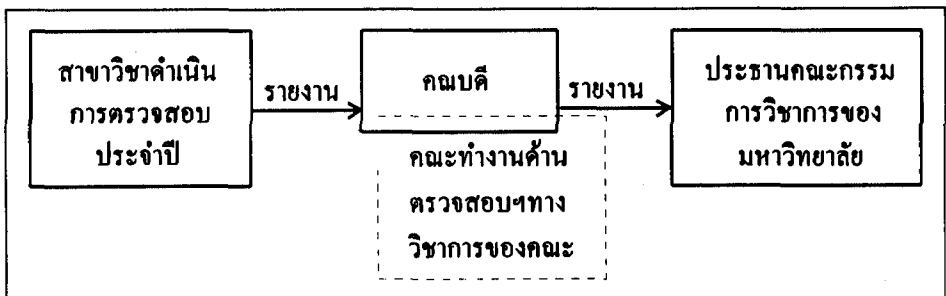
การตรวจสอบคุณภาพการศึกษาประจำปีมีลักษณะเป็นการประเมินตนเอง (self-assessment) ของสาขาวิชา มีหัวหน้าสาขาวิชาเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ เพื่อให้สาขาวิชาได้พิจารณาสมรรถนะการทำงานของตน ตรวจสอบหาจุดบกพร่องและดำเนินการแก้ไข หัวหน้าสาขาวิชาจะต้องพิจารณารายงานจากผู้ตรวจสอบภายนอก ผลการวิเคราะห์แบบสอบถามนักศึกษา และสถิติการติดตามความก้าวหน้าของนักศึกษาประกอบด้วยเสมอ หัวหน้าสาขาวิชาต้องทำรายงานผลการตรวจสอบส่งมหาวิทยาลัย ซึ่งในรายงานมีองค์ประกอบ 2 ส่วน กล่าวคือ

ส่วนที่หนึ่งเป็นรายงานผลการปฏิบัติสืบเนื่อง

จากผลการตรวจสอบของปีที่ผ่านมาทั้งโดยการตรวจสอบประจำปี การตรวจสอบโดย HEFCE และโดยสมาคมวิชาชีพ มีลักษณะเป็นรายงานสั้น ๆ ส่วนที่สองเป็นการตอบแบบสอบถามโดยหัวหน้าสาขาวิชา ซึ่งแบบสอบถามนั้นมีลักษณะเป็นเหมือนกับแนวทางให้หัวหน้าสาขาวิชาได้ทบทวนว่าประเด็นสำคัญต่าง ๆ ในการตรวจสอบได้ดำเนินการแล้วหรือยัง ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า หากหัวหน้าสาขาวิชานำแบบสอบถามนี้มาอ่านทบทวนอยู่เสมอ ๆ จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารสาขาวิชาของตนมาก เพราะคำถามต่าง ๆ นั้นเป็นเสมือนแนวปฏิบัติในการบริหารสาขาวิชาโดยเห็น

การบริหารวิชาการของมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม นั้น สาขาวิชาเปรียบเสมือนศูนย์บริหารวิชาการ คณบดีเป็นผู้ประสานและกำกับดูแลงานทางวิชาการ ดังนั้น การรายงานผลการตรวจสอบทางวิชาการประจำปี สาขาวิชาจึงรายงานผ่านคณบดีขึ้นไปถึงกรรมการวิชาการ (Academic Board) ของมหาวิทยาลัย (รูปที่ 1) คณบดีจะมีคณะกรรมการด้านตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการประจำคณะวิชา ช่วยเหลือดำเนินการตรวจสอบว่าสาขาวิชาต่าง ๆ ปฏิบัติการตรวจสอบคุณภาพอย่างไร นำพึงพอใจหรือไม่ และรายงานให้คณบดีทราบ สมาชิกของคณะกรรมการ นอกจากจะเป็นอาจารย์ในคณะแล้ว ต้องมีอาจารย์จากคณะอื่นด้วยอย่างน้อย 1 คน

การตรวจสอบคุณภาพทางการศึกษาโดย

รูปที่ 1 การตรวจสอบประจำปีดำเนินการโดยสาขาวิชาและรายงานผลให้คณะกรรมการวิชาการได้ทราบ

ละเอียดเป็นการตรวจสอบกิจกรรมการสอนต่าง ๆ ที่สาขาวิชารับผิดชอบในทุกแง่ทุกมุม มีลักษณะเป็นการประเมินตนเองหากแต่มีบุคคลภายนอกเข้าร่วมพิจารณาการประเมินด้วย และยังนำผลการพิจารณาคุณภาพโดยสมาคมวิชาชีพเข้าประกอบการพิจารณาด้วยเช่นกัน ภายหลังจากที่มีการจัดตั้ง HEFCE และมีการประเมินสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาโดยองค์กรดังกล่าว มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม เห็นว่าจะเป็นการกำจัดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงานลงไปได้ ในปี 1995 จึงได้ปรับกระบวนการประเมินโดยละเอียดของมหาวิทยาลัยทั้งหมดไปเหมือนกับกระบวนการของ HEFCE และจะจัดการประเมินโดยละเอียดนี้สำหรับแต่ละสาขาวิชาประมาณ $1-1\frac{1}{2}$ ปี เป็นการล่วงหน้าที่จะมีการประเมินโดย HEFCE ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการเตรียมการและเตรียมเอกสาร ให้พร้อมที่จะรับการประเมินโดย HEFCE อีกสถานหนึ่ง จึงขอกล่าวถึงการประเมินโดยละเอียดไว้พอสังเขป แต่เพียงเท่านี้

กลไกประกันคุณภาพโดยสาขาวิชา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า HEFCE ทำการประเมินคุณภาพการสอนระดับสาขาวิชา จึงเป็นที่น่าสนใจว่าสาขาวิชามีกลไกการประกันคุณภาพอย่างไร ในที่นี้ขอนำสาขาวิชาวิศวกรรมเคมี มหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม มาเป็นกรณีศึกษา ด้วยสาขาวิชานี้ได้รับผลการประเมินอยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยมในปี 1995

แผนภาพในรูปที่ 2 แสดงความสัมพันธ์ของกิจกรรมต่าง ๆ ในการบริหารสาขาวิชา ที่เน้นในด้านการประกันคุณภาพทางการศึกษา เมื่อผู้ประเมินจาก HEFCE เข้ามาประเมินสาขาวิชา จะให้ความสำคัญแก่กลไกต่าง ๆ ที่สาขาวิชาปฏิบัติอยู่เป็นอย่างมาก HEFCE จะประเมินคุณภาพการสอนทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา

โปรแกรมสอน (taught program) สาขาวิชาวิศวกรรมเคมี มี "คณะกรรมการงานสอน" กำกับดูแลกิจกรรมการสอนทั้งหมดของสาขา ด้วยสาขาวิชามีอาจารย์และนักวิจัยที่มีคุณภาพอยู่เป็นจำนวนมาก ทำให้สาขาวิชาถือปฏิบัติว่าจะใช้เฉพาะบุคลากรกลุ่มนี้เท่านั้นเป็นอาจารย์ตัวสำหรับนักศึกษา ทำให้นักศึกษาเกิดความเชื่อมั่นแก่สาขาวิชามาก เมื่อพิจารณาจากแผนภาพในรูปที่ 2 จะเห็นว่ากลไกที่เป็นหลักประกันในคุณภาพทางการศึกษาประกอบด้วย

- 1) ทุก ๆ รายวิชาจะมีการให้นักศึกษาตอบแบบสอบถามประจำรายวิชา เพื่อนำผลจากการตอบแบบสอบถามนั้น ไปพิจารณาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนรายวิชานั้น ๆ และนำไปใช้ในการประเมินผลการสอนของอาจารย์ด้วย
- 2) มีการประเมินการสอนของอาจารย์ทุก ๆ 2 ปี
- 3) ทุกปีนักศึกษามีโอกาสตอบแบบสอบถามประจำปีของมหาวิทยาลัย เพื่อนำผลไปพิจารณาในการประเมินประจำปีของสาขาวิชา
- 4) มีการประเมินหลักสูตร ความพร้อมของสาขาวิชา ในการรับรองหลักสูตรโดยสมาคมวิชาชีพทุก ๆ 5-6 ปี
- 5) ทุก ๆ 5 ปีโดยประมาณ มีการประเมินโดยละเอียด ตามที่ได้กล่าวถึงมาก่อนแล้ว
- 6) มีการปรับปรุงหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ โดยรับความเห็นจากคณาจารย์ กลุ่มผู้แทนนักศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิจากภาคอุตสาหกรรม
- 7) การจัดการเรียนการสอนได้รับการทบทวนและปรับปรุงอยู่เสมอ โดยอาศัยความเห็นที่ได้รับจาก "คณะกรรมการกิจกรรมสัมพันธ์อาจารย์-นักศึกษา" และ "คณะกรรมการประจำสาขาวิชา"
- 8) การดำเนินงานของสาขาวิชาด้านการสอน การประเมินผลนักศึกษา ได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากภายนอกอยู่เสมอ

อาจารย์พี่เลี้ยง (mentor) แต่ละคนจะรับอาจารย์ใหม่ไว้ในความดูแลของตนได้ไม่เกิน 2 คน และ

- การพัฒนาตนเองของบุคลากร ได้แก่ การเป็นสมาชิก/กรรมการสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ การเข้าร่วมประชุมสัมมนาทางวิชาการ การให้บริการวิชาการ การเข้ารับการอบรมในด้านต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการทางการสอน นอกเหนือจากที่มหาวิทยาลัยกำหนด

สรุป

บทความนี้ได้กล่าวโดยย่อถึงกิจกรรมหลักต่าง ๆ ในกระบวนการประกันคุณภาพทางการศึกษาของสหราชอาณาจักร ได้บรรยายในรายละเอียดถึงการประเมินคุณภาพการสอนซึ่งเป็นกิจกรรมหลักอย่างหนึ่งในการประกันคุณภาพทางการศึกษา โดยมีผลทางตรงต่อจำนวนงบประมาณที่สถาบันอุดมศึกษาจะได้รับจากรัฐบาล และได้กล่าวโดยย่อถึงองค์กร HEFCE ซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ทำหน้าที่ประเมินคุณภาพการสอนของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ การประเมินดังกล่าวเป็นการประเมินจากมุมมองของผู้เรียน โดยพิจารณาจากหลักสูตร การสอน/การประเมินผล การสัมฤทธิ์ผลของนักศึกษา การสนับสนุนนักศึกษา แหล่งความรู้และการปรับปรุงส่งเสริมคุณภาพทางการศึกษา ผลการประเมินจะได้รับการให้ลำดับชั้นเป็น 4 3 2 และ 1 ซึ่งหมายถึง ดีเยี่ยม และลดหลั่นตามลำดับไปจนถึงไม่น่าพึงพอใจ สาขาวิชาใดของสถาบันใดได้รับผลการประเมินเป็น 1 หรือไม่น่าพึงพอใจติดต่อกัน 2 ปี จะถูกตัดงบประมาณสนับสนุนอย่างสิ้นเชิง

บทความได้กล่าวถึงกลไกการประกันคุณภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยเบอร์มิงแฮม เป็นกรณีศึกษา มหาวิทยาลัยได้จัดให้มีการตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการประจำปีและการตรวจ

สอบโดยละเอียดทุกปีทุกๆ 5 - 6 ปีโดยประมาณ และบทความได้กล่าวถึงสาขาวิชาวิศวกรรมเคมีเป็นตัวอย่างของสาขาวิชาหนึ่งที่มีผลการประเมินจาก HEFCE อยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยม และได้บรรยายถึงกลไก 8 ประการที่สาขาวิชาวิศวกรรมเคมีใช้ในการบริหารวิชาการจนประสบผลสำเร็จอย่างโดดเด่น พร้อมทั้งแสดงแผนภาพความสัมพันธ์ของกลไกต่าง ๆ ไว้อย่างสมบูรณ์

คำขอบคุณ

ผู้เขียนขอขอบคุณบุคคลต่อไปนี้ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

- Prof. A.J. Biddlestone, Head, School of Chemical Engineering

- Dr. C.J. Goodman, Reader, School of Electronic & Electrical Engineering และ

- Mr. J. Bosworth, Senior Assistant Registrar ทั้งหมดปฏิบัติงานกับ University of Birmingham ประเทศอังกฤษ

และขอขอบคุณ คุณอัญชุลี รักด่านกลาง สำนักวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี ที่ได้พิมพ์ต้นฉบับของบทความนี้เป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

"A Guide to Funding Higher Education in England", HEFCE, April 1996.

"Introduction to the Higher Education Funding Council for England", HEFCE, September 1996.

"HEFCE Annual Report 1995-96", HEFCE, September 1996.

"University of Birmingham - Sociology : HEFCE Quality Assessment Report", HEFCE, January 1996.

"School of Chemical Engineering - Quality